

بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و فرهنگی با گرایش به بزهکاری سایبری

بیاض کریمزاده^۱
بابک پورقهرمانی^{۲*}
جمال بیگی^۳

چکیده

شکل‌گیری فناوری‌های نوین مشکل زمان و مکان را کم رنگ کرده و تعاملات جدیدی را بوجود آورده است. رشد نامتوازن در این عرصه، جامعه ایران را با روند رو به رشد بزهکاری سایبری روبرو کرده است. با توجه به اینکه سرمایه اجتماعی و فرهنگی از زمینه‌های توانایی بخش برای تغییر مولفه‌های نامطلوب این نوآوری برخوردار می‌باشد، لذا ارتقاء آن یک نیاز و ضرورت محسوب می‌گردد. هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی - فرهنگی با بزهکاری سایبری است. پژوهش حاضر با روش پیمایشی در بین شهروندان ۱۹ تا ۶۰ سال تبریز در سال ۱۳۹۹ انجام گرفت که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. یافته‌ها نشان داد، گرایش به بزهکاری سایبری در بین مردان بیشتر از زنان است. همبستگی چندگانه معادل ۰/۲۵۶ و متغیرهای مستقل به طور همزمان ۰/۴۶۵ با گرایش به بزهکاری سایبری ارتباط دارند و ۰/۲۸ درصد از تغییرات گرایش به بزهکاری سایبری پاسخگویان توسط متغیرهای اعتماد نهادی، انسجام اجتماعی، دینداری، سواد رسانه‌ای، فرسایش سرمایه اجتماعی خانوادگی و حمایت اجتماعی تبیین شده است. بنابراین، اتخاذ تدابیری همچون خانواده محور، نشاط ملی و رضایتمندی، شفافیت در عملکرد کارگزاران، درونی کردن باورهای دینی در کاهش بزهکاری سایبری ثمربخش خواهد شد.

واژگان کلیدی: بزهکاری سایبری، سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی

b.karimzadeh52@gmail.com
b.pourghahramani@yahoo.com
jamal.beigi@yahoo.com

۱- دانشجوی دکتری تخصصی حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران.
۲- دانشیار گروه آموزشی حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران
۳- دانشیار گروه آموزشی حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران

مقدمه

هر نظم شناختی و اخلاقی، نظام مشروعی است که توان برقراری تعامل میان ساختار و کنش در هر سیستم اجتماعی را شامل می‌گردد (خاقانی اصفهانی و حاجی‌ده‌آبادی، ۱۳۹۲: ۶۶). در چنین نظامی توسعه پدیده جهانی فناوری اطلاعات و ارتباطات، تحولی شگرف در ابعاد مختلف حیات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، امنیتی و سیاسی ایجاد نموده (Grareth, 2005: 172) و پیشرفت‌های فناورانه حتی امکان انتقال حس بویایی و لامسه را نیز از طریق فضای سایبری امکان‌پذیر ساخته است (عاملی و حاجی جعفری، ۱۳۹۰: ۹۹). بنابراین، تلاش برای افزایش جلب توجه اشخاص دیگر که برای کنشگران فضای مجازی نوعی منزلت به شمار می‌رود، در چنین موقعیتی به کنش‌های نامتعارف و بزهکاری سایبری نیز دست می‌زنند (نیازی و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۰۱). وقوع بزهکاری سایبری، با توجه به استفاده وسیع اشخاص از فضای مجازی در عرصه‌های مختلف زندگی اعم از ارتباطات، تجارت، اقتصادی، فرهنگی، علمی، هنری، سیاسی و ... اهمیت توجه به آن را مضاعف می‌کند، و از طرفی، کاهش سن ارتکاب به بزهکاری سایبری و افزایش روزافزون آمار این جرائم در ایران، وضعیت نگران‌کننده‌ای را نشان می‌دهد، به طوری که برابر اعلام رئیس پلیس فتای نیروی انتظامی برداشت‌های غیر مجاز از حساب بانکی افراد در سال ۹۶ نسبت به سال ۹۵، ۶۱/۵ درصد، مزاحمت‌های اینترنتی، ۶۰ درصد (بویژه در مورد دختران و زنان متأهل)، کلاهبرداری رایانه‌ای بیش از ۵۵ درصد، هتک حیثیت و نشر اکاذیب بیش از ۳۱ درصد، انتشار فیلم‌های خصوصی و خانوادگی بیش از ۲۲ درصد افزایش داشته است (توکلی و همکاران دیگر، ۱۳۹۹: ۱۱۵). بزهکاری‌ها را می‌توان به اعتبار اثر گذاری، به بزهکاری مشترک میان فضای فیزیکی و فضای مجازی زندگی تقسیم کرد. بزهکاری‌های مجازی، صرفاً در فضای جدید زندگی بروز پیدا می‌کنند، اما دامنه اثرگذاری گسترده‌تری نسبت به فضای شکل‌گیری خود دارند (عاملی و حسنی، ۱۳۹۱: ۴). عنوان محیطی بی‌قانون، نامحدود، نامنظم، کنترل نشده و قابل دسترسی، دست کم به لحاظ تئوری برای همه بزهکاری‌های سایبری توصیف شده است (Steven, 2006: 123). در سیاست جنایی ایران نبود برنامه جامع پیشگیری از جرم و عدم استفاده از بستر مشارکت جامعه مدنی باعث افزایش روز افزون بزهکاری سایبری شده است (پورقهرمانی، ۱۳۹۵: ۱۹۰). در حال حاضر، جامعه ایران به مانند سایر جوامع مدرن از یک طرف از زمینه‌های توانایی بخش همچون سرمایه اجتماعی برای تغییر مولفه‌های نامطلوب برخوردار است و از طرف دیگر با کژی‌ها و بدقواره گی‌های جدی روبرو است. یکی از این کژی‌ها روند رو به رشد «بزهکاری سایبری» در جامعه ایران می‌باشد، که توجه هر علاقه‌مند به سرنوشت ایران را به خود معطوف می‌کند. از این منظر سرمایه اجتماعی و فرهنگی را می‌توان به عنوان ابزاری

اساسی نام برد که قابلیت و کارایی بالائی در تبیین مسائل و مشکلات اجتماعی دارد. بنابراین، در صورتی که عناصر این مفهوم به خوبی مورد بررسی قرار گیرد و در یک قالب منسجم و مدون بررسی گردد، قادر است به خوبی در شناخت و تحلیل بزهکاری سایبری موثر واقع شده و راهکارهای مناسبی را در بحث پیشگیری در اختیار ما قرار دهد. فقدان سرمایه اجتماعی موجب کاهش مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی و فرهنگی و... می‌شود و به تبع آن، در مقیاس فردی، بستری برای ورود به عرصه ناهنجاری‌های اجتماعی و بزهکاری می‌گردد. سرمایه اجتماعی به منزله چسبی است که انسجام جوامع را تضمین می‌کند و منابعی است که گروه‌ها از طریق پیوند با یکدیگر می‌توانند بدست آورند. به طور کلی مهم‌ترین شاخص‌هایی که برای سرمایه اجتماعی می‌توان برشمرد، عبارت است از: وفاداری، اعتماد، اتصالات شبکه‌ای، اقتدار فردی، هویت سازمانی، عمل متقابل و هنجارهای اجتماعی. تحقیقات نشان داده‌اند که هر یک از این شاخص‌ها به نوعی سرچشمه شادی است و می‌توانند اثرات قابل توجهی بر شادی افراد و به تبع آن کاهش انواع بزهکاری سایبری بر جای بگذارند.

بنابراین، با دیدگاهی آینده‌نگر و با هدف تعیین رابطه بین سرمایه اجتماعی و فرهنگی با بزهکاری سایبری این پژوهش را در مسیر ترسیم دورنمای الگوی سرمایه اجتماعی و فرهنگی در قبال بزهکاری سایبری ادامه می‌دهیم و در پی پاسخ به این سوالات هستیم که: چه رابطه‌ای بین بزهکاری در فضای سایبری و سرمایه اجتماعی و فرهنگی وجود دارد؟ و با وجود خلاء قانونی، چگونه می‌توان با توسل به سرمایه اجتماعی و فرهنگی خلاء سیاست جنایی پیشگیرانه در ایران را جبران و نسبت به کنترل بزهکاری سایبری اقدام کرد؟

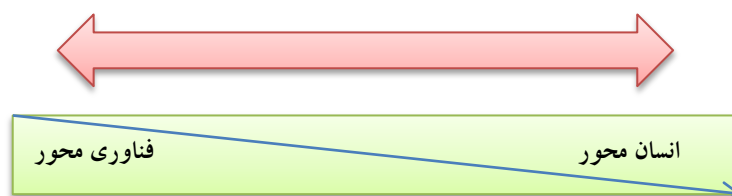
این مقاله با هدف یافتن پاسخ به این پرسش‌ها و بهره‌گیری از روش پیمایشی، نخست با توسل به تئوری‌ها به بررسی ماهیت و مبانی شکل‌گیری بزهکاری سایبری و سرمایه اجتماعی و فرهنگی می‌پردازد و سپس با مطالعه نقش اعتماد نهادی، انسجام اجتماعی، دینداری، سواد رسانه‌ای، فرسایش سرمایه اجتماعی خانوادگی، حمایت اجتماعی عاطفی و اطلاعاتی در گرایش به بزهکاری سایبری روش‌های پیشگیری را مورد توجه و تدقیق قرار می‌دهد.

مبانی نظری

اولین بزهکاری سایبری همزمان با اختراع تلفن توسط کارکنان شرکت بل (تعدادی پسر نوجوان) در سال ۱۳۷۸ اتفاق افتاد (آنجلیز، ۱۳۸۳: ۷). براساس نظر گوردن و فورد^۱، جرائم سایبری نوع اول:

1. Gordon & Foord

یک رویداد فردی و مجزا به شمار می‌روند و اغلب توسط ورود بدافزارها به رایانه‌ی قربانی تسهیل می‌شود و ممکن است زمینه این رخداد توسط خود قربانی فراهم شود. نوع دوم: با برنامه‌هایی که زیر مجموعه بدافزارها قرار نمی‌گیرند، تسهیل می‌شوند (پژوهش جهرمی، ۱۳۹۷: ۶۱). جرایم سایبری طیفی را شامل می‌شود که یک سمت آن متکی بر فناوری و سوی دیگر این طیف، متکی بر روابط بین فردی. (شکل-۱)



(شکل-۱): طیف جرایم سایبری از انسان محور تا فناوری محور

کلارک^۱ پیشگیری را تدابیری برای کاهش فرصت‌های مجرمانه از جمله مدیریت، طراحی و دستکاری در محیط، به صورت نظام‌مند و دائمی می‌داند (Ngo & Reymond, 2011: 776). ویژگی‌هایی چون دولت با دایره وسیع تصدی‌گری، ساختار تمرکزگرایی، شفافیت و سلامت اداری ناکافی، چالش‌های جدی برای توسعه سرمایه اجتماعی در کشور به شمار می‌رود (پاک‌سرشت، ۱۳۹۴: ۱۱۲). بنابراین همانطوری که فوکویاما نیز معتقد به این موضوع است، مداخله حکومت در تعهد مدنی، می‌تواند تجاوز به آزادی فردی تلقی شود و ایشان فناوری دیجیتالی را دشمن ایجاد سرمایه اجتماعی می‌داند (فیلد، ۱۳۹۲: ۲۲۳). شفافیت در عملکرد ساختار حاکمیت و عملکرد کارگزاران و شناسایی نظام آزادی اطلاعات پیش شرط اعتماد سازمانی محسوب می‌گردد. (ساریخانی، ۱۳۹۲: ۹۲). اعتماد به عنوان سرمایه اجتماعی، باور به این اصل است دیگران به منظور دست یابی به یک موقعیت گروهی از منافع شخصی دست می‌کشند.

فرهنگ بی‌اعتمادی نوعاً کژکارکردی است، مانع از همکاری می‌شود و معاشرت را نابود می‌کند و در صورت تشدید، باعث وقوع بزهکاری‌های سایبری از قبیل نشر اکاذیب سایبری، جرایم علیه امنیت ملی و ... خواهد شد. بنابراین، در این محیط سایبری بی‌قاعده، نامنظم، قابل دسترس، با آشکار ساختن روابط موجود بین سرمایه اجتماعی و بزهکاری سایبری می‌توان به یک برنامه پیشگیرانه ملموس دست یافت. در جوامع منسجم، اعضا یکدیگر را دوست دارند و می‌خواهند در حضور یکدیگر باقی بمانند و فعالیت کنند. انسجام اجتماعی باعث علاقه‌مندی و

1. Clarke

دل نگرانی می‌شود. نقطه مقابل آن چشم پوشی، بی‌تفاوتی و شکل‌گیری نگرش فرصت طلبانه است. وضعیت نامطلوب فضای سایبری و بزهکاری ناشی از آن تنها زمانی بهبود خواهد یافت که ما جامعه منسجم را تجربه کنیم و نگرش فرصت طلبانه را نگرش منفی تلقی کرده و آن را تصحیح نمائیم. سواد رسانه‌ای ابزاری برای دریافت اطلاعات از رسانه‌ها و تفسیر آن به طور انتقادی است (شفیعی، ۱۳۹۹: ۵۷). انعکاس بسیاری از محتواها توسط فضای مجازی می‌تواند با ایجاد نوعی هیجان در رفتار کاربران فضای سایبری آنها را در جهت بروز رفتار ناهنجار ترغیب کند. در حالی که با تمسک به سواد رسانه‌ای و آشنایی با زوایای پنهان و آشکار فعالیت‌های آن می‌توان، خود، خانواده و فرزندان را از قربانی شدن در برابر جرایم یا ارتکاب بزهکاری‌های سایبری مصون و محفوظ نگاه داشت. بوردیو^۱ در مورد سرمایه اجتماعی استدلال می‌کند، ادراک در خصوص ساختار و عملکرد جهان اجتماعی بضروره به ملاحظه و توجه به همه انواع سرمایه، نه فقط آن شکلی که به وسیله‌ی نظریه اقتصادی شناخته شده است، نیاز دارد. از نظر وی سرمایه فرهنگی به مجموعه‌ای از توانمندی‌ها و عادت‌ها و طبع‌های فرهنگی از جمله دانش، زبان، سلیقه یا ذوق و سبک زندگی دلالت می‌کند (صالحی امیری، ۱۳۹۴: ۶۰). از نظر وی سه منبع عمده سرمایه اجتماعی عبارت است از: پرورش خانوادگی، آموزش رسمی و فرهنگ شعلی (امیراحمدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۲۶). بوردیو^۲ سرمایه اجتماعی را به عنوان پدیده‌ای که در جامعه و یا در زمینه‌ی اجتماعی است، نگاه می‌کند. و سرمایه اجتماعی را منابع اجتماعی قابل دسترسی می‌داند که از طریق روابط اجتماعی به دست می‌آیند. چنان که خود وی تصریح می‌کند: سرمایه اجتماعی، مجموعه منابع بالقوه و بالفعلی است که از طریق شبکه‌ی با دوام از روابط کم و بیش نهادی شده‌ی حاصل از آشنائی و شناخت متقابل حاصل می‌شود. جیمز کلمن، سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از منابع می‌داند که در روابط خانواده و در سازمان اجتماعی محلی وجود دارند (فیلد، ۱۳۹۲: ۴۵ و ۴۶). باتوجه به اینکه امروزه خانواده‌ها در یک فرهنگ ناپایدار به سر می‌برند و تحت تاثیر و نفوذ فرهنگ رسانه‌ای است، بنابراین نیازمند مدل تربیتی متناسب با عصر رسانه‌ای هستند و شاید بتوان از این مدل تحت عنوان «والدگری رسانه‌ای» یاد کرد. والدگری رسانه‌ای فرایند مدام و خلاقانه و مدلی است که هر خانواده‌ای باید به طور مستقل برای فرزندان خویش ارائه دهد. با ابداع روش بهتر به یک زبان مشترک برای گفتگو می‌رسند (بختیاری و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۰). سرمایه اجتماعی خانوادگی، مجموع منابعی است که در ذات روابط خانوادگی وجود دارد و به مثابه هنجارهای غیررسمی جا افتاده، همکاری و اعتماد بین اعضای خانواده را تشویق و از این

1. Bourdieu.P
2. Bourdieu.P

طریق کارایی جامعه و خانواده را تسهیل می‌کند (ملکی و نژادسیزی، ۱۳۸۹: ۴۰) به باور لاری کوهن و مارکوس فلسن در **نظریه فعالیت روزمره** (Routin Activitiy Theory)، تحقق یک جرم، مستلزم وجود یک بزهکار با انگیزه، یک بزه‌دیده با هدف مناسب و عدم حضور یک محافظ کارآمدست (ملک محمدی، ۱۳۸۶: ۲۴۳). **نظریه شیوه زندگی** (Life style Theory)، براساس نظر گاتفردستون^۱ و هیندلانگ^۲، برخی سبک‌های پرمخاطره، افراد را در تماس بیشتر با بزهکاران و بزهکاران را به ارتکاب جرم علیه افراد ترغیب می‌کند (حاجی ده‌آبادی و سلیمی، ۱۳۹۸: ۴۷). به موجب **نظریه فشار اجتماعی**، سه منشأ کلی باعث انحراف می‌شود: عدم موفقیت در دستیابی به اهداف با ارزش، حذف وقایع با ارزش، تجربه وقایع منفی (ممتاز، ۱۳۸۱: ۷۰). براساس **نظریه کنترل اجتماعی هیرشی**^۳ مشارکت در نقش‌ها و فعالیت‌های اجتماعی که نتایج ارزشی برای آینده دارد و اعتقاد به ارزش‌های اخلاقی و هنجارهای فرهنگی از اجزاء وابستگی به جامعه به شمار می‌رود (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳: ۶۰). **ترکل در تئوری فرهنگ دیجیتال خود** در فضای مجازی فرد اجازه رهائی از خود واقعی و نمایش خود مطلوبش را می‌دهد. از نظر وی کاربران در فضای مجازی از خاصیت گمنامی برای بیان و شرح بخش‌های محقق نشده خود استفاده می‌کنند (شعاع کاظمی، ۱۳۹۳: ۸۰). بطوری که جانانان، نیک و جورج^۴ (۲۰۰۴) اشاره دارند، «جامعه اطلاعاتی»^۵ که امروز در آن زندگی می‌کنیم، خطرات ناخواسته‌ای مانند سرقت اموال، پولشویی، تروریسم و مواردی از این دست را دارد که عمدتاً مجازی، نامرئی و به احتمال زیاد غیرقابل برگشت است (Jack & Ene, 2016: 47) و جهت پیشگیری از این آسیب نو پدید اولریش بک (۱۹۹۲) «نظریه جامعه خطر» را مطرح کرده و آن را «روشی منظم برای مقابله با خطرات و ناامنی‌های ناشی از خود نوسازی» تعریف می‌کند. ماهیت جوامع مدرن به گونه‌ای است که خطرات فناوری با افزایش «پیچیدگی‌های سیستم اجتماعی»، تولید، مصرف و کنترل می‌شود. **پیتر کلاکس**^۶ درباره شکل‌گیری اجتماعات مجازی، انگیزه‌ها را شامل، عکس‌العمل‌های پیش‌بینی شده، شناخت افزایش یافته و احساسی از تاثیر، توصیف کرده است (شعاع کاظمی، ۱۳۹۳: ۸۰).

پیشینه تجربی

پژوهش‌های نزدیک به موضوع نشان می‌دهد، سرمایه اجتماعی و فرهنگی به نوعی با جرم همبستگی معکوس دارد و آنچه که این تحقیق را متمایز می‌کند این است که موضوع سرمایه

1. Gottfredson
2. Michael Hindelang
3. Hirschi.T
4. Jonathan, Nick & George
5. Information Society
6. Klux. P

اجتماعی و فرهنگی را بطور خاص در بزهکاری سایبری بررسی می‌کند و بدین ترتیب بزهکاری سایبری را با تاکید بر سرمایه اجتماعی مورد مطالعه میدانی قرار می‌دهد.

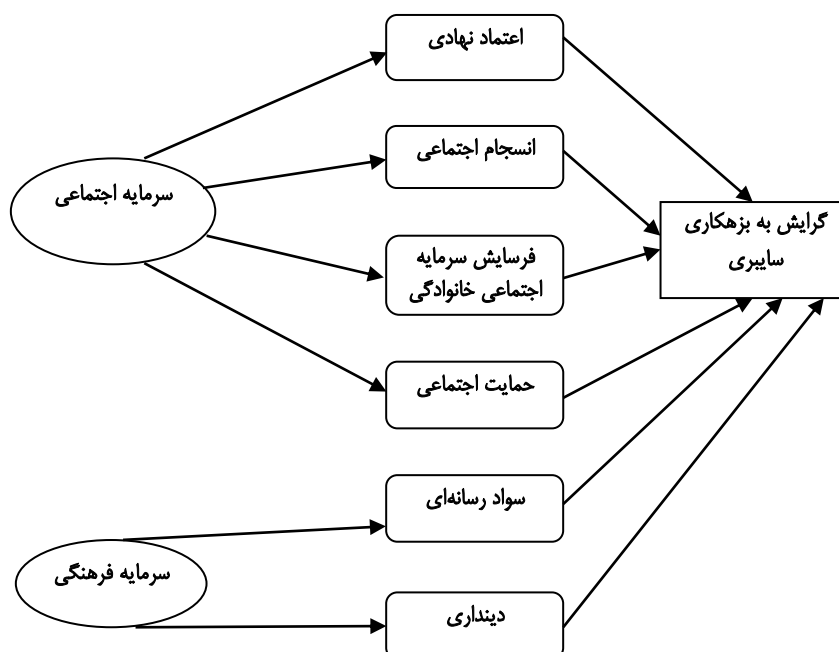
جدول (۱): نتایج استخراج شده از تحقیقات پیشین

| محقق | عنوان | سال انجام تحقیق | نتیجه انجام تحقیق |
|----------------------|---|-----------------|---|
| میرخلیلی و سایرین | تحلیل و بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و کاهش بزهکاری | ۱۳۹۹ | سرمایه اجتماعی خانواده به عنوان ابزار مناسبی برای تحقق اهداف پیشگیری از جرم است. وجود سرمایه اجتماعی بالا باعث به وجود آمدن هنجارهای رفتاری مبتنی بر همکاری و همیاری می‌شود و احتمال بروز رفتارهای مجرمانه میان جوانانی که پدرانی در سطوح شغلی بالا دارند در مقایسه با جوانانی که پدرانی با مشاغل متوسط و پایین داشتند، بیشتر بود. این وضعیت بدین دلیل است که در این طبقات افراد امکانات بیشتری برای ارتکاب جرم و بروز رفتارهای مجرمانه نسبت به دیگر طبقات در اختیار دارند. |
| ناصرپیرسرای و سایرین | رابطه سرمایه اجتماعی با پیشگیری رشدمدار و جامعه مدار از جرم | ۱۳۹۸ | سرمایه اجتماعی و پیشگیری رشدمدار و جامعه مدار از جرم، یک رابطه دو طرفه را القا می‌کند و سرمایه اجتماعی، مشارکت و رفاه اجتماعی مولفه‌هایی هستند که هرچه در جامعه صیغه بیشتری داشته باشد، به همان اندازه می‌توان رهیافت‌های پیشگیرانه‌ی مطلوب‌تری اجرا نمود و وجود سرمایه اجتماعی باعث ایجاد هنجارهای رفتاری مبتنی بر تشریک مساعی می‌گردد. |
| احمدی و همکاران | تحلیل جامعه شناختی رابطه بین سرمایه اجتماعی و جرائم جوانان | ۱۳۹۵ | جوانان مجرم، در فضاهای اجتماعی رشد کرده اند که از سرمایه اجتماعی پائین‌تری برخوردار بوده‌اند. عدم شکل‌گیری کامل شاخص‌های سرمایه اجتماعی جدید در زندگی جوانان (شبکه‌های مدنی مشارکت اجتماعی، هنجارهای همیاری، اعتماد اجتماعی عام، تبادل نظر با همالان، شبکه‌های دوستی) در شهر سنج و با توجه به وضعیت اجتماعی و اقتصادی این شهر، بر میزان ارتکاب به جرم در بین جوانان تأثیر دارد. |
| تیلر | شبکه‌های اجتماعی مجازی و همگن سازی جهان | ۲۰۱۲ | به واسطه شبکه مجازی، افراد با فرهنگ بیگانه روبرو شده و در خصوص از دست دادن هویت‌های ملی و دینی احساس خطر کرده‌اند. |

| محقق | عنوان | سال انجام تحقیق | نتیجه انجام تحقیق |
|---------------------|---|-----------------|---|
| هاپر | بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی(درون گروهی و برون گروهی) و سرمایه اجتماعی | ۲۰۱۱ | گروه‌های تبهکار با سرمایه اجتماعی درون گروهی قوی، باعث تضعیف سرمایه اجتماعی کل کشور و ایجاد مشکلات فراوانی برای جامعه بزرگتر خواهند بود. هاپر (۲۰۱۱) در کانادا در پژوهشی نشان داد میان سرمایه‌ی اجتماعی درون گروهی و برون گروهی و سرمایه ارتباطی رابطه وجود دارد. او معتقد است نباید تصور کرد همه اشکال سرمایه اجتماعی برای کل جامعه مفید است، زیرا تبهکار با سرمایه اجتماعی درون گروهی قوی باعث تضعیف سرمایه اجتماعی کل کشور و تخریب و ایجاد مشکلات فراوانی برای جامعه‌ی بزرگتر خواهند شد. از طرف دیگر سرمایه اجتماعی درون گروهی با کشیدن خط قرمزی بین خودی‌ها و دیگران، مانعی در دستیابی جامعه به آزادی، حتی عدالت اجتماعی است. |
| میلیو یویچ | شبکه‌های اجتماعی مجازی و جرم | ۲۰۱۰ | شبکه‌های اجتماعی مجازی محیط مناسب را برای آزار و اذیت جنسی مهیا کرده‌اند. |
| گیلبرت و کاراهالیوس | پیش بینی استحکام روابط در رسانه‌های اجتماعی | ۲۰۰۹ | داده‌ها و اطلاعات موجود به علت سهولت دسترسی می‌تواند به عنوان یک نیروی محرک برای ترغیب افراد به منظور سوء استفاده از اطلاعات دیگران قرار گیرد. |
| کندی و کلرپسی | رابطه بین جرم و سرمایه اجتماعی | ۲۰۰۰ | قرضیه تحقیق آنان این بود که ابتدا افزایش شکاف بین ثروتمند و فقیر باعث سست شدن انسجام اجتماعی یا فرسایش سرمایه اجتماعی می‌گردد، سپس کاهش سرمایه اجتماعی باعث افزایش قتل با اسلحه گرم و جرم خشونت‌آمیز می‌شود. نتایج تحقیق آنان نشان داد، که کمبود اعتماد اجتماعی (با ضریب ۰/۸۳) و میزان عضویت گروهی (با ضریب ۰/۴۹) با میزان جرم خشونت‌آمیز ارتباط دارد. |
| مور و ریکر | بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و تاثیر آن بر میزان و نوع جرم | ۲۰۰۱۳ | مور و ریکر(۲۰۰۱۳) در ایالات متحده آمریکا با انجام پژوهشی تحت عنوان بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و تاثیر آن بر میزان و نوع جرم نشان دادند که افزایش سرمایه اجتماعی بر میزان جرائم کاسته می‌شود و همچنین افزایش سرمایه اجتماعی بر نوع جرائم نیز تاثیرگذار می‌باشد. |

| محقق | عنوان | سال انجام تحقیق | نتیجه انجام تحقیق |
|--------------------------------|--|-----------------|---|
| متیو دی مور | سرمایه اجتماعی، نوع جرم و کنترل اجتماعی متیو دی مور | ۲۰۱۴ | چندین مطالعه رابطه بین سرمایه اجتماعی و کاهش جرم را نشان می‌دهد. با این حال، تحقیقات اخیر نشان داده است که سرمایه اجتماعی ممکن است جرایم خشن و مالکانه را به طور متفاوتی تحت تأثیر قرار دهد. علاوه بر این، برخی از محققان پیشنهاد کرده اند که جنبه‌های خاص سرمایه اجتماعی بر جرم تأثیر می‌گذارد، در حالی که سایر جنبه‌ها تأثیر کمی دارند یا تأثیری ندارند. |
| موریرا لوسیا کسوف جاستوس | نقش سرمایه اجتماعی در خطر قربانی شدن علیه مال: شواهدی از برزیل | ۲۰۱۹ | این مطالعه این فرضیه را آزمایش می‌کند که افزایش سطح سرمایه اجتماعی خطر بزه دیدگی علیه مال را کاهش می‌دهد. نتایج حاصل از تغییرات مدل IV-Probit برای ارزیابی داده‌های نظرسنجی پروژه افکار عمومی آمریکای لاتین در برزیل استفاده شد. این نتایج نشان می‌دهد که سطح بالاتری از سرمایه اجتماعی در میان افراد احتمال همکاری آنها برای منافع متقابل، مانند مبارزه با جرم را افزایش می‌دهد. |

مدل تحلیلی پژوهش



همانطوریکه ملاحظه می‌گردد، نتایج پژوهش در زمینه بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و فرهنگی و گرایش به بزهکاری سایبری با یافته‌های میرخلیلی (۱۳۹۹) و یافته‌های ناصر پیرسرای و شیرینی (۱۳۹۸) و همچنین با یافته‌های احمدی، شمسی و بختیار احمدی (۱۳۹۵) هم خوانی داشته به طوری که اهمیت سرمایه اجتماعی خانواده به عنوان ابزار مناسبی برای تحقق اهداف پیشگیری رشد مدار و جامعه مدار و اینکه وجود سرمایه اجتماعی بالا باعث به وجود آمدن هنجارهای رفتاری مبتنی بر همکاری و همیاری می‌شود. یافته‌های متیو دی مور (۲۰۱۴)، مویرا، لوسیا و جاستون (۲۰۱۹) نشان داده سرمایه اجتماعی به عنوان عاملی در کنترل بزهکاری بسیار موثر بوده و با به وجود آمدن جرائم نوپدید سایبری که امکان کشف آن و اقدامات پیشگیرانه کیفی سخت و تقریباً ناممکن است سرمایه اجتماعی می‌تواند این معضل و پدیده نامطلوب اجتماعی را کنترل کند. شایان ذکر است نظریه کنترل اجتماعی هیرشی و سایر نظریات مرتبط نیز به این قضیه صحه می‌گذارند.

فرضیه‌های پژوهش

با توجه به پیشینه نظری و تجربی مطروحه، فرضیه‌های پژوهش حاضر به شکل زیر می‌باشد:

بین بزهکاری سایبری و اعتماد نهادی رابطه وجود دارد.

بین بزهکاری سایبری و انسجام اجتماعی رابطه وجود دارد.

بین بزهکاری سایبری و دینداری رابطه وجود دارد.

بین بزهکاری سایبری و سواد رسانه‌ای رابطه وجود دارد.

بین بزهکاری سایبری و فرسایش سرمایه اجتماعی خانوادگی رابطه وجود دارد.

بین بزهکاری سایبری و حمایت اجتماعی عاطفی رابطه وجود دارد.

بین بزهکاری سایبری و حمایت اجتماعی اطلاعاتی رابطه وجود دارد.

بین بزهکاری سایبری و مولفه‌های جمعیت شناختی (سن، جنس، وضعیت تاهل، وضعیت اشتغال، تحصیلات) رابطه وجود دارد.

روش پژوهش

روش تحقیق میدانی و از نوع پیمایشی و از نظر هدف، کاربردی و از نظر زمان، مقطعی است. ابزار اندازه‌گیری و روش گردآوری داده‌ها در پژوهش حاضر پرسشنامه‌های محقق ساخته است.

که در آن سوالات و گویه‌هایی در خصوص متغیرهای مستقل و وابسته آورده شده است. قلمرو پژوهش در برگزیده کلیه شهروندان تبریزی دارای تحصیلات دیپلم و بالاتر می‌باشد. که براساس سالنامه آماری استان آذربایجان شرقی، تعداد کل شهروندان تبریزی، ۱۶۲۳۰۹۶ نفر بوده که از این تعداد ۴۸۸۲۶۶ نفر، ۱۹ تا ۶۰ ساله و دارای تحصیلات دیپلم و بالاتر می‌باشند. با به کارگیری فرمول کوکرال، حجم نمونه ۵۹۸ نفر برآورد گردیده است. در فرمول کوکران، n حجم نمونه، N حجم جامعه آماری، t ضریب مشخص کننده احتمال خطا در حدود اطمینان مورد بررسی (۰/۹۵) که در جدول مقادیر استاندارد آن برابر ۱/۹۶ می‌باشد و d خطای قابل قبول اندازه‌گیری مورد بررسی است که مقدار آن برابر با (۰/۰۵) است و S^2 به واریانس صفت مورد مطالعه در جامعه مورد بررسی اشاره دارد.

$$n = \frac{N \cdot t^2 \cdot s}{N \cdot d^2 + t^2 \cdot s^2} = \frac{488266 \times 3/84 \times 0/39}{488266 \times 0/025 + 3/84 \times 0/39} = 598$$

روش نمونه‌گیری، خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شد. داده‌ها با ابزار پرسشنامه جمع‌آوری شد. برای بررسی اعتبار صوری پرسشنامه، گویه‌ها در اختیار تعدادی از اساتید دانشگاه قرار گرفت و نظرات اصلاحی آنان در پرسشنامه اعمال شد. برای ارزیابی پایایی ابزار تحقیق روش کورنباخ به کار گرفته شد. آلفای کورنباخ هریک از متغیرها در جدول ۲ بیان شده است. ارقام جدول ۱ نشانگر پایابودن پرسشنامه است.

جدول (۲). پایایی سازه‌های تحقیق

| نام متغیر | تعداد گویه | مقدار آلفا |
|--------------------------------|------------|------------|
| گرایش به بزهکاری سایبری | ۹ | ٪۷۳ |
| اعتماد نهادی | ۶ | ٪۷۱ |
| انسجام اجتماعی | ۱۳ | ٪۸۱ |
| دینداری | ۷ | ٪۸۰ |
| سواد رسانه‌ای | ۱۱ | ٪۷۵ |
| فرسایش سرمایه اجتماعی خانوادگی | ۱۱ | ٪۸۳ |
| حمایت اجتماعی عاطفی | ۷ | ٪۷۶ |
| حمایت اجتماعی اطلاعاتی | ۶ | ٪۷۷ |

اعتبار پرسشنامه نیز از موارد بسیار مهم تلقی می‌گردد. مفهوم اعتبار یا روایی این است که ابزار اندازه‌گیری در واقع بتواند خصیصه‌ی مورد نظر را اندازه بگیرد نه خصیصه دیگر را. در خصوص اعتبار پرسشنامه سه نوع اعتبارسازه، نمونه‌ای و صوری بررسی شده است. در اعتبار سازه با مرور مطالعات نظری، ادبیات تحقیق و مطالعات پیشین، متغیرهای هر شاخص و نیز گویه‌هایی که متغیرهای تحقیق را می‌سند، استخراج شده است. و اینکه ابزار اندازه‌گیری تا چه حد اندازه یک سازه یا خصیصه‌ای را که مبنای نظری دارد، می‌سند. در اعتبار نمونه‌ای، سوالات پرسشنامه، معرف کل گویه‌هایی هستند که قابل طرح می‌باشد و معمولاً برای بررسی اجزای تشکیل دهنده یک ابزار اندازه‌گیری بکار برده می‌شود. اعتبار نمونه‌ای یا محتوایی یک آزمون معمولاً توسط افراد متخصص در موضوع مورد مطالعه تعیین می‌شود. از اینرو اعتبار محتوا به قضاوت داوران بستگی دارد. در نهایت، پرسشنامه تدوین شده را به اساتید و متخصصان نشان داده و از نقطه نظرات برای تصحیح پرسشنامه کمک گرفته شده و بدین طریق اعتبار صوری پرسشنامه تعیین شده است.

برای استاندارد سازی ابزار اندازه‌گیری، توجه به قابلیت اعتماد (پایایی) نیز از اهمیت خاصی برخوردار است. مهمترین دغدغه در قابلیت اعتماد، تکرارپذیری نتایج یک پرسشنامه است و اینکه آیا در شرایط یکسان نتایج مشابهی را بدست می‌دهد؟ بدین منظور با محاسبه آلفای کرونباخ و به دست آوردن سهم واریانس واقعی نسبت به واریانس کل، ثبات در نتایج و اعتماد پرسشنامه ارزیابی می‌شود. انتظار می‌رود که میزان آلفای کرونباخ بیش از ۰.۷۰ باشد. در پژوهش حاضر برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار آماری SPSS استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در سطح توصیفی از جداول تک بعدی و دو بعدی، فراوانی، میانگین و در سطح استنادی نیز برای آزمون فرضیه‌ها از آزمون‌های همبستگی پیرسون، تفاوت میانگین T, F و رگرسیون چند متغیره استفاده می‌شود.

تعریف مفهومی و عملیاتی مفاهیم پژوهش

بزهکاری سایبری

به نظر هالدر و جیشانکار^۱ (۲۰۱۱)، بزهکاری سایبری، آسیب زدن بر جسم، روان و شهرت قربانی با استفاده از ارتباطات مدرن و به صورت مستقیم یا غیرمستقیم و با انگیزه جنایی است (پاکزاد، ۱۳۹۰: ۱۱۰). برای سنجش مفهوم گرایش به بزهکاری سایبری از پرسشنامه پژوهش سادات مرعشیان و کشفی (۱۳۹۵) استفاده شده است. میزان پایایی گرایش به بزهکاری سایبری ۰.۷۳ به دست آمده است.

1. Halder and Jaishankar

سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی نشان دهنده «شبکه‌های مترکبم هنجارها و اعتماد اجتماعی است که شرکت کنندگان را قادر می‌سازد تا در جهت دستیابی به اهداف مشترک همکاری کنند.» (Gustavo Carvalho, 2019).

در این پژوهش، سرمایه اجتماعی شامل مولفه‌های اعتماد نهادی، انسجام اجتماعی، سرمایه اجتماعی خانوادگی و حمایت اجتماعی عاطفی و اطلاعاتی است. برای سنجش این مفهوم از پرسشنامه پژوهش چلبی و مبارکی (۱۳۸۴) استفاده شده است. میزان پایایی اعتماد نهادی ۰/۷۱٪، انسجام اجتماعی ۰/۸۱٪، سرمایه اجتماعی خانوادگی ۰/۸۳٪، حمایت اجتماعی عاطفی ۰/۷۶٪، حمایت اجتماعی اطلاعاتی ۰/۷۷٪ و کل مقیاس ۰/۷۷٪ به دست آمده است.

سرمایه فرهنگی

پیر بوردیو (۱۹۳۰-۲۰۰۳) سرمایه فرهنگی را در سه مقوله مختلف مطرح نموده است: سرمایه فرهنگی تجسسم یافته مثل ارزش‌ها، مهارت‌ها، مشارکت فرهنگی، سرمایه فرهنگی عینی شده مثل کتاب، ابزار و سرمایه فرهنگی نهادینه شده مثل مدارک تحصیلی، عناوین حرفه‌ای (Carlijin, Joost Oude & Frank J, 2018) سواد رسانه‌ای عبارت است از تجزیه و تحلیل و ارزیابی محتوای اخبار و تصاویر و مارا قادر می‌سازد تا اهداف تولید اخبار و اطلاعات رسانه‌ای را در کنیم (رحیمی‌نژاد، ۱۳۹۹: ۹۵). دینداری یعنی داشتن اهتمام دینی به نحوی که نگرش، گرایش و کنش‌های فرد را متاثر سازد (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۶). برای سنجش مفهوم دینداری از پرسشنامه پژوهش آزاد ارمکی، ونوس و کرمی (۱۳۹۰) و برای سنجش مفهوم سواد رسانه‌ای از پرسشنامه پژوهش پاک‌طینت مهدی‌آباد و تقی‌پور (۱۳۹۹) استفاده شده است. میزان پایایی سواد رسانه‌ای ۰/۷۵٪، دینداری ۰/۸۰٪ به دست آمده است.

یافته‌های پژوهش

اطلاعات توصیفی در جدول ۳ حاکی از آن است که ساختار جنسی نمونه‌ها را ۵۰٪ مرد و ۵۰٪ زن تشکیل می‌دهند. به طوری که از این مقدار ۲۴/۷ درصد در بازه سنی ۱۹-۲۸ سال، ۳۶/۴ درصد در بازه سنی ۲۹-۳۸ سال، ۲۳/۸ درصد در بازه سنی ۳۹-۴۹ سال، ۱۴/۷ درصد در بازه سنی ۴۹-۶۰ سال تشکیل داده است. از لحاظ سطح تحصیلات می‌توان بیان کرد که ۳۸ درصد دارای تحصیلات دیپلم، ۲۱ درصد در مقطع فوق دیپلم، ۲۶ درصد آنان دارای تحصیلات لیسانس، ۱۲ درصد در مقطع فوق لیسانس و ۳ درصد دارای تحصیلات دکترا می‌باشند. مضافاً،

۴۵ درصد پاسخگویان مجرد، ۵۴ درصد متأهل، ۰/۶ درصد آنان مجرد در اثر طلاق و ۰/۶ درصد نیز مجرد بر اثر فوت همسر هستند. ۶۰ درصد نیز دارای فرزند و ۴۰ درصد بدون فرزند می‌باشند. ۱۵ درصد بیکار و ۸۱ درصد شاغل و ۴ درصد بازنشسته بوده‌اند. در جدول ذیل مقادیر هر یک از متغیرهای زمینه‌ای به طور روشن آورده شده است.

جدول (۳). وضعیت متغیرهای جمعیت شناختی

| متغیر | گزینه | فراوانی | درصد فراوانی |
|---------------|----------------------|---------|--------------|
| جنسیت | زن | ۲۹۹ | ۵۰ درصد |
| | مرد | ۲۹۹ | ۵۰ درصد |
| وضعیت تحصیلات | دیپلم | ۲۲۳ | ۳۸ درصد |
| | فوق دیپلم | ۱۲۶ | ۲۱ درصد |
| | لیسانس | ۱۵۳ | ۲۶ درصد |
| | فوق لیسانس | ۸۰ | ۱۲ درصد |
| | دکتر | ۱۶ | ۳ درصد |
| سن | ۱۹-۲۸ | ۱۴۵ | ۲۴/۷ درصد |
| | ۲۹-۳۸ | ۱۷۵ | ۳۶/۴ درصد |
| | ۳۹-۴۹ | ۱۶۴ | ۲۳/۸ درصد |
| | ۴۹-۶۰ | ۱۱۴ | ۱۴/۷ درصد |
| وضعیت تاهل | مجرد | ۲۶۹ | ۴۵ درصد |
| | متاهل | ۳۲۱ | ۵۴ درصد |
| | مجرد در اثر طلاق | ۴ | ۰/۶ درصد |
| | مجرد در اثر فوت همسر | ۴ | ۰/۶ درصد |
| تعداد فرزندان | ۰ | ۲۴۱ | ۴۰ درصد |
| | ۱ | ۲۳۹ | ۴۰ درصد |
| | ۲ | ۹۸ | ۱۶ درصد |
| | بیشتر از ۲ | ۲۰ | ۴ درصد |
| وضعیت اشتغال | بیکار | ۹۰ | ۱۵ درصد |
| | دولتی | ۱۷۹ | ۳۰ درصد |
| | غیردولتی و خصوصی | ۳۰۵ | ۵۱ درصد |
| | بازنشسته | ۲۴ | ۴ درصد |

پس از آزمون آماری فرضیه، براساس مقادیر جدول شماره ۴ ملاحظه می‌گردد، بین سن و گرایش به بزهکاری سایبری رابطه وجود دارد.

جدول (۴). آزمون رابطه سن و گرایش به بزهکاری سایبری

| متغیرها | مقدار همبستگی پیرسون | سطح معنی داری |
|------------------------------|----------------------|---------------|
| سن و گرایش به بزهکاری سایبری | -۰/۱۲ | ۰/۰۰۱ |

اطلاعات مندرج در جدول ۵ نشانگر آن است که بین میزان گرایش به بزهکاری سایبری و جنس تفاوت معناداری وجود دارد. یعنی میزان گرایش به بزهکاری سایبری در بین مردان بیشتر از زنان است.

جدول (۵). آزمون T برای مقایسه میانگین گرایش به بزهکاری سایبری به تفکیک جنس

| متغیر | گروه ها | میانگین | انحراف معیار | T | درجه آزادی | سطح معناداری |
|-------|---------|---------|--------------|------|------------|--------------|
| جنس | زن | ۱۱۵/۹۴ | ۱۷/۳۴ | ۶/۰۱ | ۶۲۱ | ۰/۰۰۱ |
| | مرد | ۱۲۳/۲۴ | ۱۷/۶۱ | | | |

نتیجه محاسبات آماری در جدول شماره ۶ حاکی از آن است که بین میزان گرایش به بزهکاری سایبری و وضعیت تاهل تفاوت معناداری وجود ندارد، اما میزان گرایش به بزهکاری براساس وضعیت اشتغال و همچنین تحصیلات پاسخگویان متفاوت است؛ یعنی بین گرایش به بزهکاری سایبری و وضعیت اشتغال و همچنین میزان تحصیلات رابطه وجود دارد. لازم به توضیح است فقط در بین کسانی که شغل دولتی (مستخدم و حقوق بگیر دولت) دارند معنادار است و در شرایط شغلی دیگر تفاوت معناداری وجود ندارد.

جدول (۶). آزمون F برای مقایسه میانگین گرایش به بزهکاری سایبری بر حسب متغیرهای زمینه‌ای

| متغیر | گروه‌ها | میانگین | انحراف معیار | F | سطح معناداری |
|--------------|------------------|---------|--------------|------|--------------|
| وضعیت تاهل | مجرد | ۱۱۵/۳۱ | ۱۸/۳۱ | ۰/۵۹ | ۰/۶۱۷ |
| | متاهل | ۱۱۵/۴۹ | ۱۶/۵۷ | | |
| | مطلقه | ۱۱۶/۱۱ | ۱۴/۷۱ | | |
| | همسر فوت کرده | ۱۱۶/۳۷ | ۱۲/۸۲ | | |
| تحصیلات | دیپلم | ۱۱۰/۴۶ | ۱۱/۱۶ | ۱/۳۴ | ۰/۰۲۳ |
| | فوق دیپلم | ۱۱۲/۱۱ | ۱۳/۴۳ | | |
| | لیسانس | ۱۱۰/۰۱ | ۱۳/۶۷ | | |
| | فوق لیسانس | ۱۰۷/۶۴ | ۱۱۲/۶۱ | | |
| وضعیت اشتغال | بیکار | ۱۰۹/۸۴ | ۱۳/۵۶ | ۳/۴۳ | ۰/۰۰۴ |
| | دولتی | ۱۰۷/۰۱ | ۱۳/۲۲ | | |
| | غیردولتی و خصوصی | ۱۱۰/۱۰ | ۱۳/۴۲ | | |
| | بازنشسته | ۱۰۶/۳۸ | ۱۳/۰۲ | | |

در جدول شماره ۷ میانگین و انحراف معیار نمرات پاسخگویان در خرده مقیاس‌ها و نیز کل آزمون نشان داده شده است.

جدول (۷). آزمون رابطه سرمایه اجتماعی و فرهنگی با گرایش به بزهکاری سایبری

| ابعاد | میانگین | انحراف معیار |
|--------------------------------|---------|--------------|
| گرایش به بزهکاری سایبری | ۴/۲۷۶۲ | ۰/۶۲۶۸۷ |
| اعتماد نهادی | ۴/۳۸۵۴ | ۰/۷۷۹۳۹ |
| انسجام اجتماعی | ۴/۴۰۱۰ | ۰/۷۴۳۹۳ |
| دینداری | ۴/۶۹۰۱ | ۲/۵۵۲۲۶ |
| سواد رسانه‌ای | ۴/۶۸۴۹ | ۰/۵۶۶۰۴ |
| فرسایش سرمایه اجتماعی خانوادگی | ۴/۶۴۳۲ | ۰/۵۸۲۵۰ |
| حمایت اجتماعی عاطفی | ۴/۵۶۷۷ | ۰/۵۷۸۲۷ |
| حمایت اجتماعی اطلاعاتی | ۴/۵۴۶۹ | ۰/۶۱۹۴۵ |

اطلاعات جدول ۸ بیانگر آن است که بین سرمایه اجتماعی و فرهنگی و ابعاد آن و با گرایش به بزهکاری همبستگی معنادار معکوسی وجود دارد، به طوری که با افزایش میزان سرمایه اجتماعی و فرهنگی، میزان گرایش به بزهکاری سایبری کاهش می‌یابد.

جدول (۸). ضریب همبستگی و سطح معناداری بین متغیرهای مستقل و متغیرهای وابسته

| ملاک | پیش بین | نام آزمون | مقدار آزمون | سطح معناداری | نتیجه |
|--------------------------------|-------------------------|-----------|-------------|--------------|----------------------|
| اعتماد نهادی | گرایش به بزهکاری سایبری | پیرسون | -۰/۲۱۶ | ۰/۰۰۰ | رابطه منفی و معنادار |
| انسجام اجتماعی | گرایش به بزهکاری سایبری | پیرسون | -۰/۱۷۴ | ۰/۰۰۵ | رابطه منفی و معنادار |
| دینداری | گرایش به بزهکاری سایبری | پیرسون | -۰/۲۱۰ | ۰/۰۰۰ | رابطه منفی و معنادار |
| سواد رسانه‌ای | گرایش به بزهکاری سایبری | پیرسون | -۰/۱۹۲ | ۰/۰۰۲ | رابطه منفی و معنادار |
| فرسایش سرمایه اجتماعی خانوادگی | گرایش به بزهکاری سایبری | پیرسون | -۰/۳۴۲ | ۰/۰۰۰ | رابطه مثبت و معنادار |
| حمایت اجتماعی عاطفی | گرایش به بزهکاری سایبری | پیرسون | -۰/۱۳۵ | ۰/۰۰۱ | رابطه منفی و معنادار |
| حمایت اجتماعی اطلاعاتی | گرایش به بزهکاری سایبری | پیرسون | -۰/۰۶۷ | ۰/۰۰۲ | رابطه منفی و معنادار |

جدول شماره ۹، مدل رگرسیونی چندگانه گرایش به بزهکاری سایبری به روش گام به گام را نشان می‌دهد. تمامی پیش فرض‌های رگرسیون از جمله عدم وجود هم خطی بین متغیرهای مستقل، مستقل بودن خطاها یا باقیمانده‌ها مورد تأیید قرار گرفتند. ضرایب تاثیر استاندارد موجود در جدول ۷ نشان می‌دهد که قوی‌ترین پیش بینی‌کننده‌های گرایش به بزهکاری سایبری به ترتیب متغیرهای فرسایش سرمایه اجتماعی خانوادگی (-۰/۷۷۱)، اعتماد نهادی (-۱/۳۵۷)، انسجام اجتماعی (۰/۹۱۳) و حمایت اجتماعی، سواد رسانه‌ای، دینداری می‌باشند.

همانطوری که از ستون ضرایب بتا مشخص است، مقدار این ضریب برای متغیر میزان اعتماد نهادی برابر با ۰/۲۴۹-، انسجام اجتماعی ۰/۱۸۹-، دینداری ۰/۱۵۶-، سواد رسانه‌ای ۰/۱۶۱-، فرسایش سرمایه اجتماعی خانوادگی ۰/۳۴۳، حمایت اجتماعی عاطفی و اطلاعاتی ۰/۰۸۷- است.

ارقام مندرج در جدول بیان می‌دارد که با افزایش یک واحد انحراف استاندارد، میزان اعتماد نهادی، انسجام اجتماعی، میزان دینداری، میزان سواد رسانه‌ای، میزان حمایت اجتماعی در میزان گرایش به بزهکاری سایبری به اندازه، به ترتیب، $0/۳۴۹$ ، $0/۱۸۹$ ، $0/۱۵۶$ ، $0/۱۶۱$ ، $0/۰۸۷$ - انحراف استاندارد کاهش می‌یابد. در مقابل، با افزایش یک واحد انحراف استاندارد میزان فرسایش سرمایه اجتماعی خانوادگی در میزان گرایش به بزهکاری سایبری، به اندازه $0/۳۴۳$ انحراف استاندارد افزایش می‌یابد.

جدول (۹). تحلیل رگرسیون متغیرهای تاثیرگذار بر گرایش به بزهکاری سایبری

| متغیرهای | B برآورد غیراستاندارد | Beta برآورد استاندارد | T | سطح معناداری |
|--------------------------------|--------------------------|--------------------------|-------|-----------------|
| اعتماد نهادی | -۱/۳۵۷ | -۰/۲۴۹ | ۲/۱۸۱ | ۰/۰۰۰ |
| انسجام اجتماعی | -۰/۹۱۳ | -۰/۱۸۹ | ۲/۰۱۹ | ۰/۰۳۴ |
| دینداری | -۰/۴۶۰ | -۰/۱۵۶ | ۱/۳۹۷ | ۰/۱۶۴ |
| سواد رسانه‌ای | -۰/۵۲۱ | -۰/۱۶۱ | ۲/۳۱۸ | ۰/۰۲۱ |
| فرسایش سرمایه اجتماعی خانوادگی | -۱۰/۷۷۱ | ۰/۳۴۳ | ۳/۷۴۸ | ۰/۰۰۰ |
| حمایت اجتماعی | -۰/۶۹۸ | -۰/۰۸۷ | ۱/۴۳۶ | ۰/۱۴۱ |

اطلاعات مندرج در جدول ۱۰ نشان می‌دهد، همبستگی چندگانه معادل $0/۲۵۶$ محاسبه شده که گویای این مطلب است که متغیرهای مستقل به طور همزمان $0/۴۶۵$ با گرایش به بزهکاری سایبری ارتباط دارند. ضریب تبیین نیز $0/۲۸$ محاسبه شده است. به این معنی که $0/۲۸$ درصد از تغییرات گرایش به بزهکاری سایبری پاسخگویان توسط متغیرهای اعتماد نهادی، انسجام اجتماعی، دینداری، سواد رسانه‌ای، فرسایش سرمایه اجتماعی خانوادگی و حمایت اجتماعی تبیین شده است.

جدول (۱۰). نتایج آزمون رگرسیون چند گانه مدل تاثیر متغیرهای مستقل بر گرایش به بزهکاری سایبری

| R | R ² | R Square | Std. Error | آزمون دوربین واتسون | F | سطح معنی داری |
|-------------------------|----------------|----------------|--------------|------------------------|-------|---------------|
| ضریب همبستگی چندگانه | ضریب تبیین | ضریب تصحیح شده | اشتباه معیار | واتسون | آماره | |
| ۰/۴۶۵ | ۰/۲۸ | ۰/۲۵۶ | ۱۲/۰۲۳ | ۱/۹۸ | ۴/۳۸۶ | ۰/۰۰۰ |

نتیجه‌گیری

ترسیم راهکارهای جرم‌شناختی اجتماعی در این پژوهش به این دلیل بوده که تاکنون در این حوزه نظریه‌پردازی‌های گوناگونی صورت گرفته و بارها از ابعاد مختلف در معرض آزمون و خطا قرار گرفته‌اند. رفتارهای غیر اخلاقی و جرایم و انحراف‌ها آن قدر هم پوشانی و فصل مشترک با یکدیگر دارند که امکان ایجاد تعامل سازنده میان آنها سخت و دشوار است. بنابراین در این پژوهش سعی شد تا بزهکاری سایبری علیرغم اینکه با جرائم در فضای واقعی هم پوشانی دارد، به طور خاص مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد

یافته‌های پژوهش حاضر بیانگر آن است، میزان گرایش به بزهکاری سایبری در بین مردان بیشتر از زنان است و بین میزان گرایش به بزهکاری سایبری با وضعیت تاهل تفاوت معناداری وجود ندارد، اما میزان گرایش به بزهکاری براساس وضعیت اشتغال و همچنین تحصیلات پاسخگویان متفاوت است یعنی بین گرایش به بزهکاری سایبری و وضعیت اشتغال و همچنین میزان تحصیلات رابطه وجود دارد. لازم به ذکر است فقط در بین کسانی که شغل دولتی دارند معنادار است و در بین شرایط شغلی دیگر تفاوت معناداری وجود ندارد. با افزایش میزان سرمایه اجتماعی و فرهنگی، میزان گرایش به بزهکاری سایبری کاهش می‌یابد. مضافاً قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های گرایش به بزهکاری سایبری به ترتیب متغیرهای فرسایس سرمایه اجتماعی خانوادگی (۱۰/۷۷۱-)، اعتماد نهادی (۱/۳۵۷-)، انسجام اجتماعی (۰/۹۱۳) و حمایت اجتماعی، سواد رسانه‌ای، دینداری می‌باشند و همچنین همبستگی چندگانه معادل ۰/۲۵۶ محاسبه شده که گویای این مطلب است که متغیرهای مستقل به طور همزمان ۰/۴۶۵ با گرایش به بزهکاری سایبری ارتباط دارند. ضریب تبیین نیز ۰/۲۸ محاسبه شده است. به این معنی که ۰/۲۸ درصد از تغییرات گرایش به بزهکاری سایبری پاسخگویان توسط متغیرهای اعتماد نهادی، انسجام اجتماعی، دینداری، سواد رسانه‌ای، فرسایس سرمایه اجتماعی خانوادگی و حمایت اجتماعی تبیین شده است. با توجه بر اینکه سرمایه اجتماعی و فرهنگی از زمینه‌های توانایی بخش برای تغییر مولفه‌های نامطلوب فضای سایبری برخوردار می‌باشد. لذا ارتقاء آن، یک نیاز و ضرورت محسوب می‌گردد. به طور کلی مهم‌ترین شاخص‌هایی که برای سرمایه اجتماعی و فرهنگی می‌توان برشمرد، عبارت است از: وفاداری، اعتماد، اتصالات شبکه‌ای، اقتدار فردی، عمل متقابل و هنجارهای اجتماعی، سواد رسانه‌ای، دینداری و... تحقیقات نشان داده‌اند که هر یک از این شاخص‌ها به نوعی سرچشمه شادی است و می‌تواند اثرات قابل توجهی بر روی شادی افراد بر جای بگذارد. در مورد سرمایه اجتماعی خانوادگی نیز می‌توان گفت که هر چه تعاملات و روابط

اعضای خانواده موثر و مفید باشد و زمان بیشتری را برای همدیگر بگذارند، جهت‌گیری خانواده به سمت خانواده سالم و موفق زیاد خواهد بود و اگر پیوند بین آنها با تاثیرگذاری فضای مجازی و سایبری از هم بگسلد، منجر به کاهش تراکم ارتباطات بین اعضای خانواده شده و آن را در معرض آسیب‌های اجتماعی و روانی قرار خواهد داد.

نتایج پژوهش در زمینه بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و فرهنگی و گرایش به بزهکاری سایبری با یافته‌های میرخلیلی (۱۳۹۹) و یافته‌های پیرسرای و شیری (۱۳۹۸) و همچنین با یافته‌های احمدی، شمسی و بختیار احمدی (۱۳۹۵) هم خوانی دارد به طوری که اهمیت سرمایه اجتماعی خانواده ابزار مناسبی برای تحقق اهداف پیشگیری رشد مدار و جامعه مدار و اینکه وجود سرمایه اجتماعی بالا باعث به وجود آمدن هنجارهای رفتاری مبتنی بر همکاری و همیاری می‌شود. یافته‌های متیو دی مور (۲۰۱۴)، مویرا، لوسیا و جاستون (۲۰۱۹) نشان داد سرمایه اجتماعی به عاملی بسیار موثر در کنترل بزهکاری بوده و در وضعیت فعلی همانطوری که در پژوهش حاضر این موضوع به وضوح نشان داده شده با به وجود آمدن جرائم نوپدید سایبری که امکان کشف آن و اقدامات پیشگیرانه کیفی سخت و تقریباً ناممکن است، سرمایه اجتماعی می‌تواند این معضل و پدیده نامطلوب اجتماعی را کنترل کند. شایان ذکر است نظریه کنترل اجتماعی هیرشی و سایر نظریات مرتبط نیز به این قضیه صحه می‌گذارند.

بنابراین، نهادینه‌سازی اخلاق سایبری با تاکید بر سرمایه اجتماعی و فرهنگی بومی به واسطه الگوی ایرانی-اسلامی بسیار مهم و با اهمیت می‌باشد. در سطح جامعه باید دستگاه‌های مسئول از یک استراتژی ارتباطات موثر در مراحل مختلف بررسی رفتارشناسی مجرمان فضای سایبر استفاده کنند تا هماهنگی لازم به وجود آید. در این‌جا بر آموزش قشر جوان تاکید ویژه‌ای می‌شود؛ زیرا از توانایی بالایی برای لطمه زدن به خود و دیگران برخوردارند و به همین دلیل، عمده مفاد آموزشی آن‌ها با محوریت استفاده ایمن و مسئولانه از فضای سایبر ارائه می‌گردند. نهادهای ارفاقی مدرنی که با رویکرد غیر سزاده و اجتماع محور وارد تحولات تقنینی و گفتمان نوین قضایی کشور ایران شده است. بیش از آنکه نتیجه چرخش نگاه مسئولان از سیاست کیفری به سیاست جنایی پیشگیرانه در قبال جرایم سایبری باشد، پیامد چاره جویی آنان جهت مقابله با وضعیت‌های مقطعی است. بنابراین، می‌توان با اتخاذ سیاست جنایی تقنینی افتراقی (اعم از تصویب قوانین به روز و کارآمد، رعایت اصل قانونگذاری در جرم‌انگاری)، سیاست جنایی اجرایی افتراقی (اعم از تدابیر خانواده محور، سیاست بزه‌دیده زدایی، مهندسی مجدد در مورد وضعیت فرهنگی کشور، ایجاد نشاط ملی و رضایتمندی، ایجاد شفافیت در ساختار حاکمیت و عملکرد کارگزاران، درونی کردن باورهای دینی)، و سیاست جنایی قضایی (تعدیل در تفکر

سخت‌گیرانه و ... در بزهکاری سایبری می‌توان به مدل سیاست جنایی دست یافت که منجر به پیشگیری از جرائم سایبری گردد.

پیشنهادات

- حسب پیش‌بینی‌های لازم در قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، برنامه‌ریزی برای ارتقاء سرمایه اجتماعی و فرهنگی علی‌الخصوص: اعتماد نهادی، انسجام اجتماعی، حمایت اجتماعی و ...

- ارتقاء سواد رسانه‌ای خانواده‌ها با تاکید بر آموزش‌های رسمی و غیررسمی

- ارائه راهکار قانونی برای پیشگیری از بزهکاری سایبری، عندالزوم تهیه و تنظیم لایحه قانونی کارشناسی شده جهت تصویب در مراجع قانونگذاری

- به روز و کارآمد کردن سیاست گذاری‌ها در زمینه فضای مجازی با لحاظ تکنولوژی جدید

- تقویت مرکز ملی فضای مجازی جهت ارائه برنامه‌های متناسب و به روز و همراه با جلب اعتماد جوانان

- برگزاری نشست‌های تخصصی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی برای آگاه سازی قشر دانشجو و دانش آموز در مورد پیامدها و آسیب‌های ناشی از فضای مجازی

- بهره‌گیری از تجربه کشورهای موفق در زمینه کنترل آسیب‌های ناشی از فضای سایبری

- ایجاد پلیس تخصصی فضای سایبری و آشنا با علوم جرم‌شناسی، جامعه‌شناسی و روانشناسی

- نهادهای ارفاقی در گفتمان نوین قضایی کشور ایران در مورد جرائم سایبری مورد توجه جدی قرار گیرد.

منابع و مأخذ

- آزاد ارمکی، تقی، ونوس، داور و کرمی، مسعود، (۱۳۹۰) فرا تحلیل ارزش فرهنگی در ایران، *دو پژوهشنامه جامعه‌شناسی جوانان دانشگاه مازندران*، شماره ۱، دوره ۱، صص ۳۶-۱۳.
- احمدی، سینا، شمسی، رحمت و احمدی، بختیار، (۱۳۹۵) تحلیل جامعه‌شناسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و جرم (مطالعه موردی: زندان مرکزی سنندج)، *مجله جامعه پژوهی فرهنگی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، سال ۴، دوره ۷، صص ۴۹-۲۳.
- آنجلیز، جینادی (۱۳۸۳)، *جرایم سایبر*، ترجمه سعید حافظی و عبدالصمد خرم آبادی، تهران، نوبت اول، انتشارات دبیرخانه شورای عالی توسعه قضایی.
- اسدی، مریم، (۱۳۸۴) فناوری‌های امنیت اطلاعات: با یک دیدگاه طبقه‌بندی، *علوم اطلاع‌رسانی*، شماره ۳ و ۴، دوره ۲۰، صص ۱۶-۱.
- استراوس، آنسلم و کوربین، جولیت (۱۳۹۳)، *مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تهیه نظریه زمینه‌ای*، تهران، نشر نی.
- امیراحمدی، رحمت‌اله و نوابخش، مهرداد و زنجانی، حبیب اله، (۱۳۹۵) بررسی نقش سرمایه فرهنگی - اجتماعی بر مشارکت شهروندان در نوسازی بافت‌های شهری (مطالعه موردی شهر مشهد)، *دو فصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر*، سال ۵، شماره ۸، صص ۴۹-۳۵.
- بختیاری، آمنه و مظاهری، امیرمسعود، (۱۳۹۹) شناسایی مقوله‌های موثر در سبک زندگی رسانه‌ای خانواده‌ها، *فصلنامه مطالعات بین رشته‌ای رسانه و فرهنگ*، سال دهم، شماره اول، صص ۴۲-۲۵.
- پاک‌طینت مهدی‌آباد، داود و تقی‌پور، فائز و در زبان رستمی، حسن، (۱۳۹۹) تدوین مدل سواد رسانه‌ای به منظور ارتقای سرمایه اجتماعی در شهر یزد، *نشریه علمی فصلنامه خبری*، سال ۹، شماره ۳۴، صفحه ۱۶۳.
- توکلی، فخرالدین و مرتضوی، سید مرتضی و کشاورز ترک، محسن، (۱۳۹۹) تعیین عوامل راهبردی موثر بر پیشگیری از جرائم سایبری، *نشریه علمی انتظام اجتماعی*، سال دوازدهم، شماره چهارم، صص ۱۷۴-۱۳۷.
- شفیعی، صابر و جواهری، امیر محمد، (۱۳۹۹) تاثیر سواد رسانه‌ای بر میزان آگاهی دانش‌آموزان، *مجله پژوهش‌های معاصر در علوم و تحقیقات*، سال دوم، شماره ۱۱، صص ۶۵-۵۵.
- پاکزاد، بتول، (۱۳۹۰) *تروریسم سایبری: تهدیدی نوین علیه امنیت ملی*، تهران، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی - دفتر گسترش تولید علم.
- پاک سرشت، سلیمان، (۱۳۹۴) *سرمایه اجتماعی در ایران: وضعیت، چالش‌ها و راهبردها*، یک جلد، چاپ اول، تهران، انتشارات نور علم.

پژوهش جهرمی، امین، زمانی جباری، افسانه، (۱۳۹۷) مدیریت پیشگیری از تحقق و تداوم چرخه باطل جرایم سایبری، *دو فصلنامه علمی ترویجی امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات*، جلد ۱۳، شماره ۱، صص ۶۶-۵۷.

پورقهرمانی، بابک، (۱۳۹۵) پیشگیری جامعه‌مدار از وقوع جرائم رایانه‌ای و متولیان آن در حقوق ایران، *فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم ناجا*، سال ۱۱، شماره ۳۸، صص ۳۴-۹.

پورقهرمانی، بابک، (۱۳۹۵) *سیاست جنایی ایران در قبال جرایم سایبری*، چاپ اول، تهران، انتشارات شهردانش.

پورمحمی‌الدین، حسین و همکاران، (۱۳۹۷) سیطره حبس گرای و رویای حبس زدایی، *پژوهشنامه حقوق کیفری*، شماره اول، صص ۵۹-۳۳.

حسن‌زاده، علیرضا، (۱۳۹۶) تاملی بر فضا و جرم: جهت‌گیری فضای عمومی، خصوصی و مجازی در ایران، *مجله جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی دانشگاه مازندران*، سال ۱۰، دوره ۱۰، شماره ۱۰، صص ۲۶۲-۲۳۱.

حسینی، سیدمرتضی، حسینی، سید محمد، زاهدی، عبدالوحید، (۱۳۹۹) رابطه مجازات جرم قاچاق مسلحانه موادمخدر و روان‌گردان‌ها با مولفه میزان آسیب‌های اجتماعی از منظر قضات، *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی*، شماره ۲، دوره ۷، صص ۲۷۲-۲۴۹.

جلالی، علی اکبر، (۱۳۸۹) نظارت همگانی عامل پیشگیری در فضای مجازی، *مجله کارآگاه*، سال سوم، شماره دوم، شماره ۱۲، صص ۳۰-۶.

رحیمی نژاد، اسمعیل، (۱۳۹۹) جرم‌شناسی فرهنگی سبز: از علت‌شناسی تا پیشگیری، *پژوهشنامه حقوق کیفری دانشگاه گیلان*، سال ۱۱، شماره اول، صص ۱۰۲-۷۵.

زارعیان، مریم و سفیری، خدیجه، (۱۳۹۰) علوم انسانی بومی بر مبنای منطق فازی، *فصلنامه دانشگاه اسلامی*، سال ۱۵، شماره ۱، صص ۹۶-۸۳.

ساریخانی، عادل و اکرمی سراب، روح‌الله، (۱۳۹۲) کارکردهای پیشگیرانه‌ی شفافیت در سیاست جنایی، *مجله حقوقی دادگستری*، شماره ۸۲، صص ۱۰۲-۹۲.

سادات مرعشیان، زینب و کشفی، سید سعید، (۱۳۹۵) عوامل مرتبط با بزهکاری زنان در فضای سایبری با تاکید بر اعتیاد به اینترنت، *فصلنامه علمی پژوهشی زن و فرهنگ*، سال هشتم، شماره ۳۰، صص ۹۱-۱۰۲.

شیدائیان، مهدی و عسگری مروت، علی، (۱۳۹۸) مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در فرایند دادرسی کیفری به منزله سرمایه اجتماعی، *مجله مدیریت سرمایه اجتماعی*، شماره ۱، صص ۵۸-۴۱.

- صالحی امیری، سید رضا و سپهرنیا، رزیتا، (۱۳۹۴) *الگوی ارتقای سرمایه فرهنگی در ایران*، چاپ اول، تهران، نشر ققنوص.
- فیلد، جان، (۱۳۹۲) *سرمایه اجتماعی*، ترجمه غلامرضا غفاری و حسین رضانی، چاپ سوم، تهران، انتشارات کویر.
- طاهری، سمانه، (۱۳۹۲). *سیاست کیفری سخت‌گیرانه*، چاپ اول، تهران، بنیاد حقوقی میزان.
- قاسمی، محمد و یعقوبی، نورمحمد، (۱۳۹۸) بررسی رابطه بین حکمرانی خوب و ناهنجاری اجتماعی با توجه به نقش میانجی نشاط اجتماعی، *مجله مدیریت سرمایه اجتماعی*، شماره ۴، صص ۶۰۱-۵۷۳.
- عاملی، سعیدرضا، (۱۳۹۱) رویکرد دوفضایی به آسیب‌های مجازی و دین: نگرش‌ها و تجربه‌ها، *دوفصلنامه علمی- پژوهشی دین و ارتباطات*، سال ۱۹، شماره ۱، صص ۱۲۷-۹۵.
- عباس زاده، محمد و علیزاده، محمد باقر و موسوی، آرزو، (۱۳۹۴) مطالعه نقش میانجی‌گرانه اعتماد اجتماعی در تاثیر گذاری دینداری و هراس اجتماعی، *مجله پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی*، سال چهارم، شماره ۲، صص ۸۶-۶۹.
- عرفان‌منش، ایمان، (۱۳۹۸) ارزیابی رویکرد ابعاد پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی شبکه‌های مجازی با تاکید بر نظم و امنیت پایدار، *فصلنامه علمی امنیت ملی*، سال نهم، شماره ۳۴، صص ۷۸-۴۹.
- میرخلیلی، سید محمود، (۱۳۹۹) تحلیل و بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و کاهش بزهکاری (مورد مطالعه: دانش‌آموزان منطقه دو اصفهان)، *مجله مدیریت سرمایه اجتماعی*، شماره ۲، دوره ۷، صص ۲۳۰-۲۱۵.
- ناصر پیرسرای، آرش، شیرینی عباس، موذن زادگان، حسنعلی، (۱۳۹۸) رابطه سرمایه اجتماعی با پیشگیری رشد مدار و جامعه مدار از جرم، *مجله مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه تهران*، شماره ۲، دوره ۴۹، صص ۳۵۲-۳۳۱.
- محسنی، فرید، (۱۳۹۶) پلیس و چالش‌های اجرایی تامین امنیت سایبری، *فصلنامه دانش انتظامی*، سال ۲۰، شماره ۴، صص ۱۸۷-۱۶۳.
- ملکی، امیر، نژادسبزی، پروانه، (۱۳۸۹) رابطه مولفه‌های سرمایه اجتماعی خانواده با خشونت خانگی علیه زنان در شهر خرم آباد، *مجله بررسی مسائل اجتماعی ایران*، دانشگاه تهران، شماره ۲، صص ۵۳-۳۱.
- منصوریان، محمد کریم و قدرتی، حسین، (۱۳۸۸) اعتماد اجتماعی و تعیین کننده‌های آن: رهیافت نهاد محور، *مجله جامعه‌شناسی کاربردی*، سال بیستم، شماره ۳۴، صص ۲۱۵-۱۸۹.

نیازی، محسن و فرهادیان، علی، (۱۳۹۸) شناخت و طبقه‌بندی آسیب‌های اجتماعی معطوف به شبکه‌های اجتماعی با رویکرد فراترکیب، *فصلنامه مطالعات بین رشته‌ای رسانه و فرهنگ*، سال نهم، شماره ۲، صص ۳۰۹-۲۸۱.

Gareth, N.(2005). *Contemporary Comment: An Examination of Australian Internet Hate sites*, Bond University.

Gustavo Carvalho, M & mna Lucia, K & marcelo, j (2019). The role of social capital in the victimization risk against property: evidence from Brazil, *Econ. soc.* vol.28 no.2.

Grant, H. (2015). *Social crime prevention in the developing world: exploring the role of police in crime prevention*. Switzerland: Springer.

Ngo, F.T. & Reymond, P. (2011). Cybercrime Victimization: An Examination of Individual and Situational Level Factors, *International Journal of Cyber Criminology*, 5(1): 773-793.

Steven, H. (2006). *Human Rights and the Internet*, Macmillan Press Ltd translated by Zamani Ghasem and Bahramlo Mahnaz, Khorsandi Publication, Tehran, Prevention Centre.

Saini, Hemraj; Shankar Rao, Yerra; Panda, T.C. (2012) Cyber-Crimes and their Impacts: A Review, *International Journal of Engineering Research and Applications (IJERA)*, ISSN: 2248-9622 www.ijera.com Vol. 2, Issue 2, Mar-Apr 2012, pp.202-209.

Vollstedt and Rezat (2019). An Introduction to Grounded Theory with aSpecial Focus on Axial Coding and the Coding Paradigm, *Compendium for Early Career Researchers in Mathematics Education*, pp 81-100

Welsh, B. (2007). *Evidence-based crime prevention: scientific basis, trends, results and implications for Canada*. Ottawa: National Crime